

ศิลปะและโบราณคดีปราสาทพระวิหาร

ศรีศิขเรศวร

ปราสาทพระวิหาร

ศ.ดร. ศักดิ์ชัย สายสิงห์

คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร

ศรีศิขเรศวร :
ปราสาทพระวิหาร

หน้าบันที่มุขได้ด้านใน บริเวณโคปุระที่ ๓ แสดงภาพอุมาเมศวร ซึ่งเป็นชั้นที่ใกล้เทพเจ้าสูงสุด คือ พระอิศวร

ศรีศิขเรศวร : ปราสาทพระวิหาร

ศาสตราจารย์ ดร. ศักดิ์ชัย สายสิงห์

ราคา ๑๕๐ บาท

ภาพจากปก

โคปุระที่ ๓ เป็นอาคาร
จัตุรมุข มีโครงสร้างของหลังคา
ที่เป็นเครื่องไม้แกะสลัก
ซึ่งพังทลายลงหมดแล้ว

หนังสือเล่มนี้พิมพ์ด้วยหมึก
ที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม
เพื่อปกป้องธรรมชาติ
และสุขภาพของผู้อ่าน

ศรีศิขเรศวร : ปราสาทพระวิหาร
ศาสตราจารย์ ดร. ศักดิ์ชัย สายสิงห์

พิมพ์ครั้งแรก : มิถุนายน ๒๕๕๖

ราคา ๑๕๐ บาท

ข้อมูลทางบรรณานุกรม

ศักดิ์ชัย สายสิงห์, ศาสตราจารย์ ดร.

ศรีศิขเรศวร : ปราสาทพระวิหาร.

กรุงเทพฯ : มติชน, ๒๕๕๖.

๑๙๒ หน้า : ภาพประกอบ.

๑. ศาสนาฮินดู--ศาสนาสถานที่--ปราสาทพระวิหาร--
ศรีศิขเรศวร--ประวัติ

I. ชื่อเรื่อง

294.5

ISBN 978 - 974 - 02 - 1114 - 3

สำนักพิมพ์มติชน

- ที่ปรึกษาสำนักพิมพ์ : สุพจน์ แจ้งเร็ว, จุฬาลักษณ์ ภูเกิต,
นงนุช สิงหเดชะ
- ผู้จัดการสำนักพิมพ์ : กิตติวรรณ เทิงวิเศษ
- รองผู้จัดการสำนักพิมพ์ : รุจิรัตน์ ทิมวัฒน์
- บรรณาธิการบริหาร : สุลักษณ์ บุญปาน
- หัวหน้ากองบรรณาธิการ : อพิสิทธิ์ วีระจากรวรรณ
- พิสูจน์อักษร : ชาติช่วง ระวิน | พัทธินลิน อินทรหอม
- ศิลปกรรม : นุสรา สมบุญรัตน์
- ออกแบบปก : สุลักษณ์ บุญปาน
- ประชาสัมพันธ์ : ชัชญา สุภณา

บริษัท มติชน จำกัด (มหาชน) : ๑๒ ถนนเทศบาลนฤมาล

ประชาชนิเวศน์ ๑ เขตจตุจักร กรุงเทพฯ ๑๐๙๐๐

โทรศัพท์ ๐-๒๕๕๐-๐๐๒๑ ต่อ ๑๓๓๕

โทรสาร ๐-๒๕๕๐-๕๘๑๘

แม่พิมพ์สี-ขาวดำ : กองพิมพ์สี บริษัท มติชน จำกัด (มหาชน)

๑๒ ถนนเทศบาลนฤมาล ประชาชนิเวศน์ ๑ เขตจตุจักร กรุงเทพฯ

๑๐๙๐๐ โทรศัพท์ ๐-๒๕๕๐-๐๐๒๑ ต่อ ๒๔๐๐-๒๔๐๒

พิมพ์ที่ : โรงพิมพ์มติชนปากเกร็ด ๒๓/๑ หมู่ ๕ ถนนสุขาประชา
สรรค์ ๒ ตำบลบางพูด อำเภอปากเกร็ด นนทบุรี ๑๑๑๒๐

โทรศัพท์ ๐-๒๕๕๔-๒๑๓๓, ๐-๒๕๕๒-๐๕๙๖

โทรสาร ๐-๒๕๕๒-๐๕๙๗

จัดจำหน่ายโดย : บริษัท งานดี จำกัด (ในเครือมติชน) ๑๒ ถนน

เทศบาลนฤมาล ประชาชนิเวศน์ ๑ เขตจตุจักร กรุงเทพฯ ๑๐๙๐๐

โทรศัพท์ ๐-๒๕๕๐-๐๐๒๑ ต่อ ๓๓๕๐, ๓๓๕๑

โทรสาร ๐-๒๕๕๑-๙๐๑๒

Matichon Publishing House a division of Matichon Public Co., Ltd.

12 Tetsabannaruean Rd, Prachanivate 1, Chatuchak, Bangkok 10900
Thailand

คำนำ	(๖)
๑) สังคมวัฒนธรรมของชุมชน ที่เกี่ยวข้องกับปราสาทพระวิหาร	๒
๒) ปราสาทพระวิหาร : ความเข้าใจเบื้องต้นจากหลักฐานทางศิลปกรรม	๒๐
๓) ศิลปกรรมตามเส้นทางสู่ปราสาทประธาน	๔๐
บันไดทางขึ้นปราสาทพระวิหาร	๔๐
สะพานนาคร	๔๔
โคปุระที่ ๑	๔๗
โคปุระที่ ๒	๕๕
โคปุระที่ ๓	๗๒
โคปุระที่ ๔	๙๔
โคปุระที่ ๕ และปราสาทประธาน	๑๐๕
๔) หลักฐานทางโบราณคดี ที่พบรอบๆ ปราสาทพระวิหาร	๑๒๘
บรรณานุกรม	๑๕๙
ภาคผนวก	๑๖๑
ความเห็นแย้งในกรณีกัมพูชา ขอขึ้นทะเบียนปราสาทพระวิหารเป็นมรดกโลก	๑๖๒

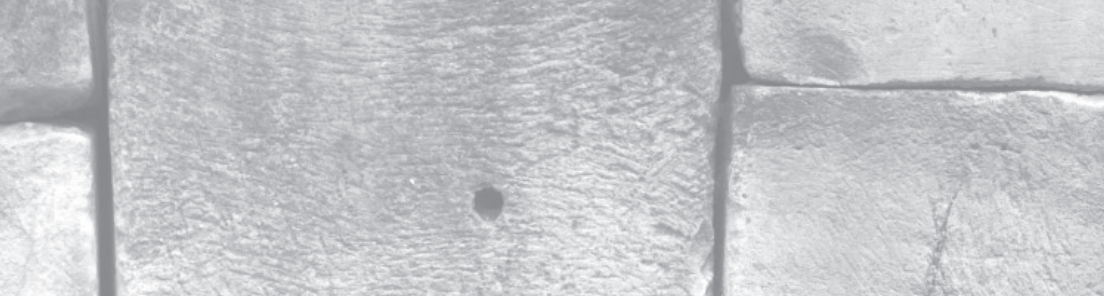
คำนำ

ศรีศิขเรศวร : ปราสาทพระวิหาร

ปราสาทพระวิหาร มีชื่อที่ปรากฏในจารึก คือ “ศรีศิขเรศวร” เป็นศาสนสถานในศาสนาฮินดู ลัทธิไศวนิกายที่สร้างขึ้นในตอนปลายพุทธศตวรรษที่ ๑๖ ปราสาทตั้งอยู่บนเขาพระวิหาร บริเวณเส้นแบ่งเขตแดนไทยกับกัมพูชา ปราสาทพระวิหารจึงเป็นชนวนทางการเมืองและเป็นปัญหาระหว่างประเทศมาอย่างยาวนาน จนกระทั่งปัจจุบันก็ยังไม่สามารถหาข้อยุติได้ ตามความเข้าใจของคนไทย คือ ปราสาทพระวิหารควรอยู่ในเขตแดนไทยถ้าใช้การแบ่งเส้นเขตแดนตามหลักการสากล แต่ปัญหาเกิดจากการที่ประเทศฝรั่งเศสได้ทำการแบ่งเขตแดนไว้ตั้งแต่สมัยกัมพูชายังเป็นอาณานิคมของฝรั่งเศส ได้กำหนดเส้นแบ่งตัวปราสาทไว้ในดินแดนกัมพูชา และเมื่อเกิดกรณีพิพาท ศาลโลกได้ตัดสินว่าปราสาทพระวิหารเป็นของกัมพูชา ในปี พ.ศ. ๒๕๐๕ จึงนับเป็นการพ่ายแพ้ต่อกัมพูชา (ครั้งที่ ๑)

เมื่อ ปี พ.ศ. ๒๕๕๑ เมื่อองค์การยูเนสโก (UNESCO) ได้ประกาศขึ้นทะเบียนปราสาทพระวิหารเป็นมรดกโลกตามการเสนอขอของประเทศกัมพูชา ซึ่งเท่ากับว่าชาวเขมรได้เป็นเจ้าของปราสาทพระวิหารอย่างถูกต้องแต่เพียงผู้เดียว จึงทำให้คนไทยมีความรู้สึกที่เราได้เสียหรือแพ้ต่อเขมรเป็นครั้งที่ ๒ และปัญหาที่ตามมาจนถึงในปัจจุบันนี้ที่เขมรได้ฟ้องร้องศาลโลกอีกครั้งหนึ่งเรื่องดินแดนรอบปราสาทพระวิหารว่าเป็นของกัมพูชา ตามแผนบริหารจัดการมรดกโลก ซึ่งอาจทำให้ศาลการณันกันว่าไทยต้องเสียดินแดนส่วนนี้ไปและอาจหมายถึงเป็นการแพ้เป็นครั้งที่ ๓

เหตุการณ์ทั้งหมดที่เกิดขึ้นมาจากปัญหาทางการเมือง และศักดิ์ศรีของความเป็นชาติของเขมร ที่แต่ในอดีตเคยเป็นเมืองประเทศราชของไทยมาตั้งแต่สมัยอยุธยาจนมาถึงสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ชาวเขมรจึงมีความรู้สึกว่าได้ไทยมาโดยตลอด ดังนั้นเมื่อมีการชนะคดี

ปราสาทพระวิหารจึงทำให้ชาวเขมรมีความรู้สึกว่าได้ชนะไทย ด้วยเหตุนี้กรณีปราสาทพระวิหารจึงเป็นประเด็นสำคัญทางการเมืองของทั้ง ๒ ประเทศสืบมา

การนำเสนอ “ศรัทธาเรศวร : ปราสาทพระวิหาร” ในครั้งนี้ไม่เกี่ยวกับเรื่องการเมืองใดๆ ทั้งสิ้น แต่เป็นการเสนอข้อมูลทางวิชาการ ด้านศิลปะและโบราณคดีที่แสดงให้เห็นถึงประวัติความเป็นมา รูปแบบศิลปกรรม แนวคิดและคติการสร้างศาสนสถานที่เกี่ยวข้องกับชุมชนแห่งนี้ในอดีต โดยการย้อนยุคไปยังพุทธศตวรรษที่ ๑๖ ที่ยังไม่มีเส้นเขตแดนไทยและกัมพูชา เพื่อการรับรู้ข้อมูลในลักษณะของการอธิบายและนำเสนอหลักฐานทางศิลปกรรมและจารึกที่ปรากฏอยู่

จึงหวังเป็นอย่างยิ่งว่าผู้อ่านจะได้รับรู้ ทำความเข้าใจ ความเป็นมาและความสำคัญของปราสาทพระวิหารในฐานะตัวแทนของหลักฐานทางวัฒนธรรมที่แท้จริงที่ไม่ใช่เครื่องมือทางการเมืองของนักการเมืองหรือปัญหาระหว่างประเทศ ในส่วนตัวของผู้เขียนมีความเห็นว่าถ้าจะให้กรณีพิพาทเรื่องปราสาทพระวิหารระหว่างไทยกับกัมพูชายุติลงได้ด้วยดี ขอเสนอให้มีการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลกร่วมกันในส่วนของหลักฐานอื่นๆ ที่ปรากฏในดินแดนไทยที่มีความสัมพันธ์กับปราสาทพระวิหาร จะแสดงให้เห็นถึงความสมบูรณ์ของตัวปราสาทและชุมชนโบราณคือผู้สร้างและผู้ที่ใช้ศาสนสถาน ในส่วนของดินแดนปัจจุบันขอให้เป็นไปตามหลักการสากลโดยเป็นเรื่องของการตกลงร่วมกันระหว่าง ๒ ประเทศเท่านั้น และร่วมกันดูแลรักษาให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน

ศาสตราจารย์ ดร. ศักดิ์ชัย สายสิงห์

ภาควิชาประวัติศาสตร์ศิลปะ

คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร

สุดสะพานนาครมีบันไดนำขึ้นสู่โคปุระที่ ๑

โคปุระที่ ๑ มุขตะวันออก ที่ยังมีส่วนเสา กรอบหน้าบัน และหน้าบันครบถ้วนสมบูรณ์

(บน) โคปุระที่ ๒ (ล่าง) หน้าบันที่มุงใต้ บริเวณโคปุระที่ ๒ แสดงภาพบูรมาวดาร

(๑๐) ศรีศิขเรศวร : ปราสาทพระวิหาร

(บน) โคปุระที่ ๓ (ล่าง) หน้าบันที่มุขใต้ บริเวณโคปุระที่ ๓ แสดงภาพอุมาเหศวร

(บน) โคปุระที่ ๓ ทางพระดำเนิน เสานางเรียงและสะพานนาคนำสู่โคปุระที่ ๔ (ล่าง)
โคปุระที่ ๔

(๑๒) ศรีศิขเรศวร : ปราสาทพระวิหาร

(บน) มณฑิรหน้า หน้าประตูทางเข้าโคปุระปราสาทประธาน (ล่าง) ระเบียงคด
ภายในบริเวณปราสาทประธาน

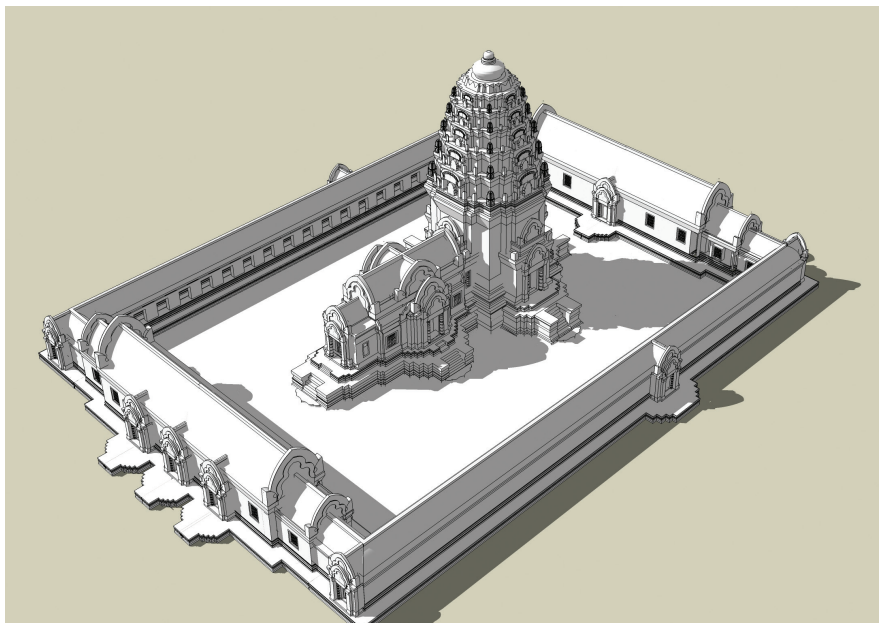

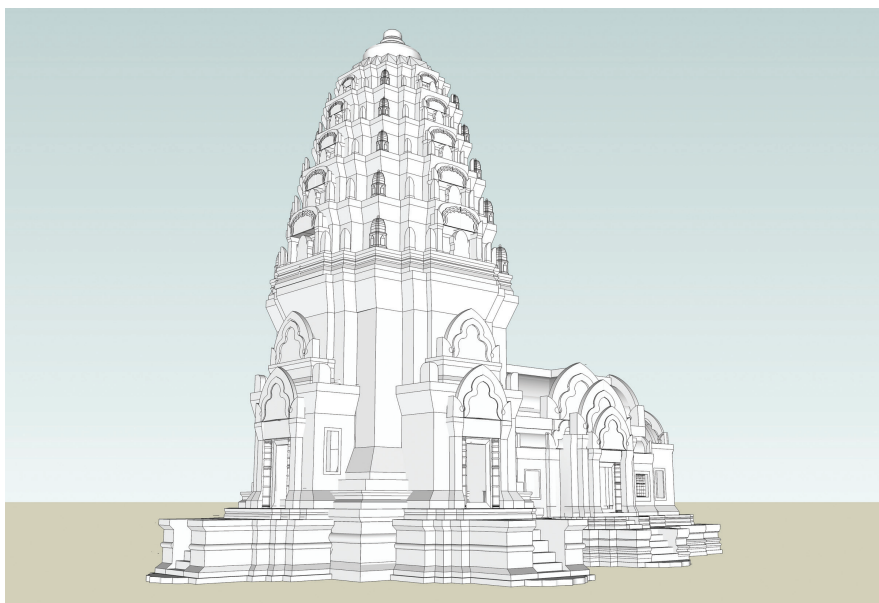
(บน) ปราสาทประธานในปัจจุบันที่ส่วนยอดพังลงมา คงเหลือมณฑปที่ยังอยู่ในสภาพที่สมบูรณ์ (ล่าง) ปราสาทโดนตวล เป็นปราสาทหลังเดียวโดดๆ ตั้งอยู่ที่บ้านภูมิซรอล อำเภอกันทรลักษ์ จังหวัดศรีสะเกษ ห่างจากผามออีแดง ๓๐๐ เมตร

(๑๔) ศรีศิขเรศวร : ปราสาทพระวิหาร

รูปทรงสันนิษฐานปราสาทประธานและระเบียงคด วิเคราะห์รูปแบบและเขียนโดย
ศาสตราจารย์เกียรติคุณ ดร. สันติ เล็กสุขุม

ศรีศิขเรศวร :
ปราสาทพระวิหาร

ดินแดนภาคอีสานของประเทศไทยจัดเป็น
แอ่งอารยธรรมที่สำคัญ พบหลักฐานการอยู่
อาศัยของมนุษย์มาแล้วตั้งแต่สมัยก่อนประวัติ
ศาสตร์ ดังตัวอย่างเช่น วัฒนธรรมบ้านเชียงที่
จัดอยู่ในยุคโลหะตอนปลาย เชื่อว่าเจ้าของวัฒน
ธรรมนี้ได้พัฒนาการเข้าสู่ประวัติศาสตร์ในเวลา
ต่อมา ซึ่งขึ้นอยู่กับการติดต่อกับโลกภายนอก
โดยเฉพาะการรับวัฒนธรรมทางศาสนาเข้ามา
ได้แก่ศาสนาพุทธและศาสนาพราหมณ์จนทำให้
ระบบความเป็นอยู่แบบดั้งเดิมนั้นเปลี่ยนไป การ
เปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญนี้ น่าจะเป็นการรับอิทธิพล
ทางศาสนาจากภาคกลางของประเทศไทยหรือ